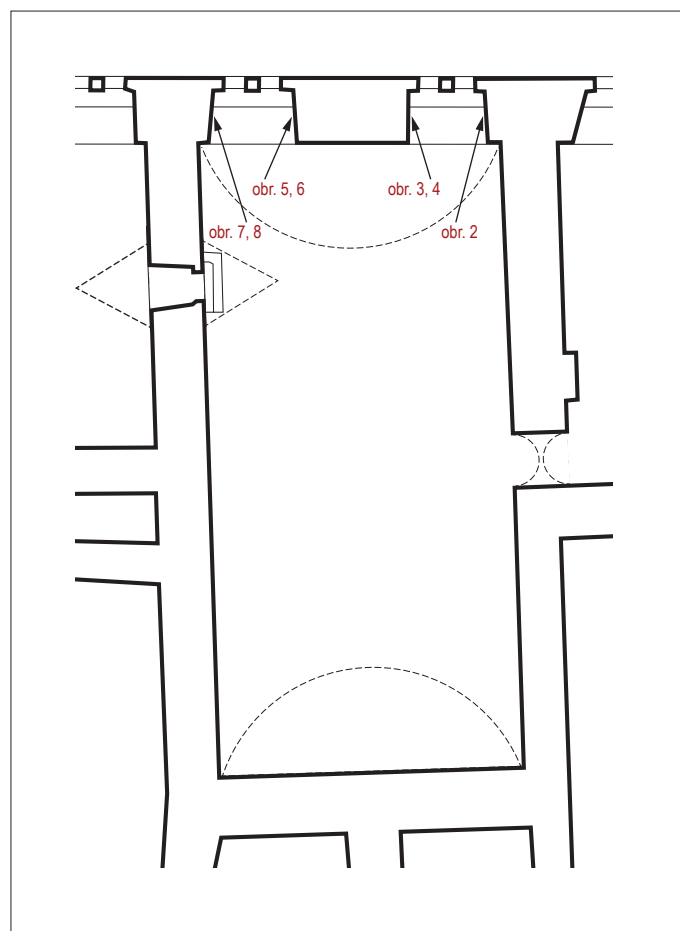


NÁSTĚNNÉ KRESBY V SUTERÉNU SCHWARZENBERSKÉHO PALÁCE V PRAZE NA HRADČANECH

EVA SKAROLKOVÁ

V letech 2004–2006 proběhla celková rekonstrukce Schwarzenberského paláce v Praze na Hradčanech pro potřeby Národní galerie. Během ní byly provedeny rozšířené restaurátorské sondážní průzkumy i ve třech za sebou jdoucích suterénních místnostech. V první místnosti pod schodištěm byly části historických renesančních omítek v okenních špaletách odkryty již dříve (obr. 1). V umělecko-historické topografii Hradčan je charakterizován předmět restaurování takto: „Největší sklepní prostor kopíruje půdorys velkých sálů v 1. a 2. p., konstrukci v přízemí tu podpírá vložený pilíř a segmentové pasy. Hluboké niky obou sdružených oken k jihu mají špalety pokresleny unikátními nákresey objektů s věžemi a nápisy, mj. Vladislavského sálu, dosud se stanovými střechemi.“ (VLČEK 2000, 420).



Obr. 1. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Půdorysné schéma suterénní místnosti č. 1S10 s upřesněnou lokalizací jednotlivých výjevů, včetně odkazů na fotografie, otištěné v tomto článku (vytvořil P. Havlík, upravil P. Smíšek, 2010).

Průzkum se soustředil především na omítky okenních špalet a přilehlých stěn. Renesanční kletované omítky s červenými rudkovými kresbami se dochovaly ve všech třech místnostech, nejpřesvědčivější nálezy byly v první z nich. Bylo zde proto přistoupeno k v podstatě plošnému odkryvu omítek bočních stěn okenních výklenků a k dalšímu zkoumání stěny mezi okny. Dříve odhalené plochy renesančních omítek ve špaletách byly postupně rozšiřovány. Na stěnách se zřetelněvaly červené kresby. Fantazii podněcovaly záhadné tmavé razantní tahy.

Barevnost omítek ve špaletách obou oken si je blízká – okrově hnědá a šedočerná. V okenním výklenku pravého okna byly nalezeny pouze rudkové kresby (obr. 2). Červené kresby zobrazují řadu architektonických objektů, několik obranných děl, místně se též objevují linie nezobrazující. V horní části pravé špalety prvního okna je stínovaný nápis ve třech řádcích nad sebou – druhý a třetí řádek začíná majuskulním „S“, slova jsou podtržena stínovanou vlnovkou. Kresby budov se soustřeďují do horní části špalety. Po levé straně je nakreslená jednodušší stavba s křížkem na střeše. Druhá, bohatší, je umístěna těsně pod záklenkem. Tvarově nejbohatší stavbu vidíme přibližně ve středu plochy špalety. Kresba zachycuje budovu s mohutnou kvádřovanou, okrouhlou věží se střílnou, dole se vstupním portálem s kamenným ostěním a s drobnými okny. Stavba sice připomíná kostel, na střeše věže nad cimbuřím se však místo kříže nachází korouhev. Na ploše stěny jsou dále zachycena dvě děla a několik dalších, nedokreslených staveb.

Rudkovými kresbami je bohatě zdobená rovněž levá špaleta pravého okna (obr. 3). Jedna z nejpůsobivějších budov je zachycena asi ve středu stěny, architektonicky bohatě členěná stavba s dvojicí renesančních oken, obloukově klenutým vstupem, jednou věží s cimbuřím a druhou

Obr. 2. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Místnost č. 1S10, suterén. Celek nástěnné kresby v pravé špaletě pravého okna (foto P. Havlík, 2010).



Obr. 3. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Místnost č. 1S10, suterén, levá špaleta pravého okna. Kresba budovy zhruba ve středu kompozice s dvojicí renesančních oken a věží (foto P. Havlík, 2010).



ná pod budovami, upozorňují na historickou realitu. Je pravděpodobné, že jsou zde zakreslena místa, která autor znal z autopsie.

Dochovaná kresba v levé okenní špaletě levého okna, v jeho pravém horním rohu, náleží k menším nalezeným, (obr. 7). Dvě věže – brány jsou nakresleny nad sebou. Náznaky střech sugerují

s kuželovitým zakončením. Výše jsou nakresleny věžovité stavby stoupající do prudkého svahu (hrad?; obr. 4). Po pravé straně špalety se tísni ještě detailněji propracovaná stavba s renesančními okny ve více patrech a velmi vysokou věží (částečně zakrytou při pozdějších opravách okenních otvorů). Níže ve špaletě je třetí kresba budovy. Z další zbyl pouze fragment věžičky díky rozměrnému defektu v omítce až na podkladové zdivo.

Ve výklenku druhého okna se k lineárním kresebným záznamům připojuje bouřlivý „malířský“ projev a tmavě šedým až černým tónem vykrytá plocha (obr. 5). Rudková kresba na pravé špaletě druhého okna informuje nejen o suverenitě kresebného projevu autora, ale též o jeho dalších znalostech, v daném případě o schopnosti realistického perspektivního vyobrazení. Záznamy jednotlivých budov se zde totiž mění ve skupinu (náměstí), velikosti staveb jsou přesvědčivě odhadnuté (obr. 6). Hlavní a největší objekt této skupiny se značně podobá renesanční stavbě z pravého okenního výklenku. Okna jsou opět renesanční, podezdívka je vystavěná na jakémsi valu (resp. obklopená příkopem). Věž v centru zastřešení s drobnými střílnovými okénky je završená lucernou. Na bocích má tato stavba dva padací mostky (?). Součástí protilehlé budovy je opět věž orientovaná k náměstí, v jejímž přízemí je zaklenutý průchod. Opět dělá jako další městské prvky, nakresle-

podobu středověkého hradu. O co méně plochy omítek pokrývají rudkové kresby v okenním výklenku druhého okna, tím výrazněji se zde uplatňují tmavé rozmáchané tahy, nanesené na stěny dosud neznámým nástrojem (obr. 8). Po technické stránce se monochromní záznamy podobají nejvíce lavírovaným štětcovým kresbám. Překvapivá je razance, kterou byly černé kresby provedeny. Po odkrytí levé špalety a restaurátorském vyčištění omítkové plochy bylo zjištěno, že omítka není zabarvena stejnoměrně do šeda, nýbrž že tmavou plochu velikosti skoro 1 m² doplňuje široká linie s půlkruhovým zakončením a do stran vystupují obdobná ramena, která směřují k dalším šedým tahům, snad písmenům. Když písemný záznam „INRI“ (poslední písmeno bylo zakryto při opravě okenního otvoru) přečetl památkář pražského pracoviště NPÚ Mgr. Martin Jedlička, nebylo možné dále o důležitosti nálezů pochybovat. Tmavá plocha se do našich časů dochovala poškozená množstvím drobných kruhových otvorů. Nápis „INRI“ (Iesus Nazarenus, Rex Iudaeorum, král židovský) byl od středověku upevňovaný na Kristově kříži. „Ve 13. století kříž někdy nabývá tvaru stromu života (lignum vitae), podoby, jež se občas znovu vyskytne v pozdějších obdobích [...] jako jiný způsob vyjádření souvislosti mezi prvotním hříchem a ukřižováním“ (HALL 1991, 458).

„Výzdobu“ pravé špalety téhož okna doplňuje robustní „abstraktní“ kresba, jakoby „volně tvořený ornament“, kresba se točí do několika smyček, přechází na meziokenní plochu. Přibližně



Obr. 4. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Místnost č. 1S10, suterén, levá špaleta pravého okna. Věžovité budovy v horních partiích kompozice (foto P. Havlík, 2010).



Obr. 5. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Místnost č. 1S10, suterén, pravá špaleta levého okna s charakteristickými kresbami provedenými silnou černou linkou (foto P. Havlík, 2010).

Obr. 6. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Místnost č. 1S10, suterén, pravá špaleta levého okna. Detail rudkové kresby představující skupinu staveb na náměstí (foto P. Havlík, 2010).



Obr. 7. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Místnost č. 1S10, suterén. Detail nástěnné kresby v levé špaletě levého okna (foto P. Havlík, 2010).



ve středu stěny končí. Pod „ornamentem“ jsou stejně široce a rozmáchně namalovány dva kříže s rozšiřujícími se konci. Fragment třetího kříže lze tušit v pravé špaletě, mizí však ve velkoplošném defektu omítky. Kresba a kříže na meziokenní ploše jižní stěny byly z finančních důvodů po zajištění opakovanou fixací s protiplísňovou prevencí (Preventol On) opět překryty omítkovou vrstvou. Kresby jsou provedeny na nejstarší, původní omítkové vrstvě – kletované renesanční omítce. Rudkové kresby jsou ve špaletách nakresleny výše, často natěsnány k vnější hraně okeních otvorů, z podlahy místnosti nedosažitelné.

Omítka je silná, na povrchu pevnější, ve své hmotě chudší. Místně byla uvolněna od podkladového zdiva (upevněna injektováním – Hydrogrund-Lascaux). Pod mikroskopem byla pozorována na jejím povrchu vápenná vrstva. Dle chemického rozboru D. Pechové byla ve vzorku černé barvy identifikována uhlíkatá čern, v červené (rudce) je železitý pigment. Nejedná se o druhotný nátěr, ale spíše o vrstvu vápna, tlakem při vyhlazování vytlačenou k povrchu. Dobou vzniku jsou

červené kresby o něco starší než tmavé, místy se nacházejí pod černým záznamem. Vznik černých kreseb s kříži by je mohl přiřazovat k zahájení užívání konírny. Dalším důkazem realizace kreseb červených i černých, v bezprostřední návaznosti, respektive přímo za chodu nanášení omítky na palácové zdívo, je skutečnost, že pod kresbami nebyla mikroskopicky zachycena ani stopa další mezivrstvy usazené nečistoty a prachu.

Nálezy byly restaurovány konzervačním postupem, nebo spíše uměřeným restaurátorským zásahem. Po odkryvu a vyčištění byly vápenopískovými materiály vytmeleny pouze velké a větší defekty. Menší defekty, rýhy, jsou projevy stáří a nebyly nijak potlačovány. Tmelené defekty byly barevně zatónovány, nejedná se o retuš v tradičním smyslu s čárkováním apod.



Obr. 8. Praha 1-Hradčany, Schwarzenberský palác, čp. 185, Hradčanské náměstí 2. Místnost č. 1S10, suterén, celek levé špalety levého okna (foto P. Havlík, 2010).

Ve Schwarzenberském paláci byly nalezeny kresby na kletovaných omítkách i na jiných místech, např. štetčová modrošedá kresba naivní hlavičky na omítce točitého schodiště, kresby hlav na výzdobě v hodovní síni, červená nezobrazující grafitti v celém paláci. V budoucnosti, při rozšiřování odkryvů původních omítek paláce, můžeme očekávat nálezy dalších historických vzkazů.

LITERATURA

- HALL 1991 — James HALL: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění. Praha 1991.
 KRAHULÍKOVÁ/SKAROLKOVÁ 2006 — Alena KRAHULÍKOVÁ / Eva SKAROLKOVÁ: Restaurování nástěnných kreseb na renesančních omítkách v místnosti 1S10 Schwarzenberského paláce. Restaurátorská zpráva, Praha 2006, uloženo: archiv NPÚ HMP.
 PECHOVÁ 2010 — Dorothea PECHOVÁ: Nástěnné kresby v místnosti 1S10 Schwarzenberského paláce. Laboratorní zpráva, Praha 2010, uloženo: archiv NPÚ HMP.
 VLČEK 2000 — Pavel VLČEK et al.: Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany. Praha 2000, 418–422.

ak. mal. Eva SKAROLKOVÁ
 soukromá restaurátorka, Praha
 eva.skarolkova@centrum.cz